

E. G. Dolgikh

Konfrontační výzkum kategorií barev v ruském a českém jazyce.

Kognitivně-kulturní přístup

Abstrakt

Cílem disertace bylo rekonstruovat fragmenty obsahů vybraných kategorií barev (Синий цвет, Голубой цвет, Коричневый цвет, Серый цвет, Розовый цвет, Оранжевый цвет, Фиолетовый цвет, Modrá barva, Hnědá barva, Šedá barva, Růžová barva, Oranžová barva, Fialová barva). Vycházela jsem z jejich základních názvů *синий, голубой, коричневый, серый, розовый, оранжевый, фиолетовый* v ruštině a *modrý, hnědý, šedý, růžový, oranžový, fialový* v češtině. Výsledky analýzy mají ukázat specifičnost barevného vidění mluvčích češtiny a ruštiny a zejména vystihnout rozdíly v kategorizaci barev a konceptualizaci jejich obsahů.

Výzkum se opíral o kognitivně-kulturní přístup k jazyku, podle něhož se význam slova považuje za celistvý obraz založený na tělesné a smyslové zkušenosti. Práce je tak příkladem lingvokulturologické studie, v níž se jednak zkoumají jazykové jevy, z nichž se dělají lingvistické závěry, jednak se ukazují společensko-kulturní osobitosti vnímání a kategorizace barev v ruském a českém prostředí.

Výzkum se zakládá na analýze kolokací vybraných názvů barev v uměleckých a publicistických textech. Vhodným zdrojem větných příkladů se staly elektronické korpusy (Národní korpus ruského jazyka, Český národní korpus, především SYN2010, SYN2009PUB), slovníky (výkladové, frazeologické, etymologické, synonymické a antonymické), básnické sbírky a sbírky přísloví. Zaměřila jsem se na jevy, které žijí v současném jazyce, tj. jsou přítomny ve vědomí současných mluvčích.

Hlavní část práce je věnována popisu kategorií barev a jejich základním názvům. Každá kapitola obsahuje popis názvu z hlediska jeho polohy v kategorii, popis slovtvorného hnízda, prototypu a konceptualizace barvy, kompatibility zkoumaného názvu a také konotací.

Na základě výsledků bádání jsem dospěla k určitým závěrům o procesu kategorizace barev jako takovém a jeho dílčích zvláštích, o kterých vypovídají ruština a čeština. Výsledky mi také umožnily vystihnout faktory, které ovlivňují množství a jasnost prototypů barvy, zjistit důvody shod a rozdílů v oblasti konceptualizace barev v ruštině a češtině a naznačit faktory, které mají vliv na podobnost a odlišnost konotací barev.

V rámci vybraného přístupu jsem se věnovala nejenom jevům jazykovým: strukturám lexikálních významů, paradigmatickým a syntagmatickým vztahům, ale také faktorům extralingvistickým. S ohledem na křesťanskou symboliku, historii, kulturu a realie se podařilo ve větší míře popsat významy názvů barev, vysvětlit shody a rozdíly jejich významů v ruštině a češtině, stejně jako podobnosti a odlišnosti fragmentů jazykových obrazů „barevného“ světa ruštiny a češtiny. Důraz na mechanismus asociace, metaforickou povahu myšlení, tj. procesy kognitivní, umožnil postihnout povahu prototypů, zrození konotací a vnitřní vztahy jevů. Výsledky studie by mohly být užitečné v překladatelské a lexikografické praxi. Kromě toho by bylo možné je využít v kulturologických pracích, včetně komparativních.